

tičko preispitivanje i daljnji razvoj na marksističkim temeljima, a upravo je to osnovni zadatak naše sociologije u današnje vrijeme.

Ovu je kritičku analizu krize sociologije potkrijepio i godišnji izvještaj o radu Sociološkog društva Hrvatske koji je podnio dosadašnji predsjednik SDH dr S. Livada. Istakao je »krizu participacije«, smanjenje stručnoprofesionalne aktivnosti, zamiranje rada stručnih sekcija, i dr. No, diskusija je pokazala da na nekim područjima ipak postoji kontinuitet rada, a osnivanje i početni uspjesi sekcije »Žena i društvo«, te formiranje jedne nove radne grupe, ipak ukazuju na neke putove prevladavanja krize, reafirmaciju stručnog rada sociologa i na postojanje svijesti o nedopustivosti da se sociologija svede na »ancilarnu disciplinu« nauštrb njezina znanstvenog statusa.

Lydia Sklevicky

*REDOVNI GODIŠNJI SASTANAK HRVATSKOG
ETNOLOŠKOG DRUŠTVA, Zagreb, 31. I i 1. II 1980.*

Ovogodišnji redovni godišnji sastanak Hrvatskog etnološkog društva (u daljnjem tekstu HED) obuhvatio je dvije tematski povezane cjeline. Prva je bila »Istraživanje uže okolice Zagreba« (31. I), a druga je tema obuhvaćala problematiku »Etnološko istraživanje u gradu« (1. II).

U okviru prve tematske cjeline izloženi su u referatima i diskusiji rezultati istoimenog projekta koji već petnaest godina vodi Etnografski muzej u Zagrebu, dok se u drugoj nastojalo zasnovati šire teorijske pretpostavke etnološkog istraživanja grada i prezentirati konkretna istraživanja provedena na njihovu tragu. Prikazat ću i diskusije, vođene oba dana, budući da su svojom relevantnošću bitno upotpunjavale predočena izlaganja, pa iako nisu dovele do otvorene konfrontacije gledišta, različitih teorijskih polazišta i istraživačke prakse, ipak govore o sazrijevanju atmosfere za prevladavanje monopola koji drže isključivo kulturnohistorijske etnološke orijentacije.

Rad sastanka započeo je izlaganjem Marija Petrića pod naslovom »Znanstvena dokumentacija o narodnom životu uže okolice Zagreba — rezultati istraživanja«. Godine 1965, na inicijativu HED-a, Etnografski je muzej počeo obrađivati i prikupljati građu o tradicijskoj kulturi iz niza sela koja okružuju uže gradsko područje. Zbog sve silovitije industrijalizacije i urbanizacije, i prilivom migranata iz raznih krajeva zemlje, ova sela naglo gube svoj raniji karakter i utapaju se u urbanu cjelinu.¹ Istraživano područje unekoliko zatvara pojas oko Zagreba (obronci Medvednice na sjeveru, Turopoljska ravnica na jugu, Pod-sused na zapadu, Ščitarjevo na istoku), a za potrebe istraživanja podijeljeno je na tri pojasa. Kako bi se dobila slika suvremenog stanja tradicijske kulture

¹ No, iste su promjene na početku stoljeća zahvatile i ona sela koja se danas nalaze na užem području grada. Sačuvana etnografska građa, pohranjena u Etnografskom muzeju, prikazana je na vrlo uspješnoj izložbi »Etnografska prošlost Zagreba« (1979), koja nam je pružila uvid u dio onoga što je nekad bilo sastavni dio svakodnevnog života stanovništva ovog područja.

na periferiji grada, istraživano je nekoliko ključnih tema (stanovništvo, ekonomika, oblici graditeljstva, tekstilno rukotvorstvo i nošnja, socijalno uređenje, godišnji običaji, obrt, transport i trgovina, igra i zabava, jezik i usmena tradicija, glazba, i dr.). Korištene su klasične etnološke metode: višekratni intervju s provjerom, izrada foto-dokumentacije, planova, karata, nacрта.

Referati koji su uslijedili obuhvaćali su rezultate istraživanja pojedinih tema. O »Oblicima narodnog graditeljstva uže okolice Zagreba« govorila je Nada Gjetvaj, prikazavši dijapozitivima sačuvane primjerke narodne arhitekture iz sela Resnika, Ščitarjeva, Čučerja, Markuševca i Šestina. Nerina Eckhel prikazala je, također uz brojne dijapozitive, »Tekstilno rukotvorstvo uže okolice Zagreba«. Odlika je njenog izlaganja što je, makar implicitno, sadržavala periodizaciju u samom opisu tekstilnih izrađevina, koje tehnikom izrade i upotrijebljenim materijalom govore o datumu svoga postanka. U »Nekoliko zapažanja o godišnjim običajima«, Ivanka Bakrač je ustanovila da su stanovnici sela u okolici Zagreba manje-više održali svoje običaje sve do danas, premda u nešto modificiranim oblicima. Najbolje su se održali običaji vezani uz crkvene blagdane, dok su mnogi običaji nestali pod utjecajem promjena različitih elemenata kulture (npr., promjena tipa kuće i načina stanovanja utjecala je na promjenu nekih običaja, jer je nezamislivo da se u novoj okolini vješa božićni »kinč«, ili rasprostire slama po podu). Ivanka Vrtovec je u svom referatu prikazala »Stanovništvo i socijalno uređenje u selima zagrebačke okolice«. Prvobitni sastav (Hrvati, rimokatolici) počeo se mijenjati već oko prvoga svjetskog rata, kad započinju pojedinačna useljavanja. Nakon oslobođenja, primjetna je migracija mladih ljudi u grad (oni koji ostaju osuđuju ih — »pogospodili se«), a u najnovije vrijeme migracija čitavih obitelji na privremeni rad u SR Njemačku (čija se djeca, kako je primijećeno, već prilično slabo snalaze s materinim jezikom). U svom radu I. Vrtovec je postavila probleme procesa raslojavanja sela, prodora robno-novčane privrede, obradila oblike kooperacije, srodstva, predbračne i vanbračne veze, te tradicionalne organizacijske oblike. Posljednje izlaganje bilo je »Dječje igre u okolici Zagreba« Maje Kožić.

U diskusiji je sudjelovalo još nekoliko istraživača, sudionika ovog projekta. Paula Gabrić iznijela je zanimljivo zapažanje o promjeni spolne podjele poslova, kao posljedice industrijalizacije. Naime, u prigorskim su selima tkalci po tradiciji muškarci. Nakon drugoga svjetskog rata, muškarci odlaze u grad i zapošljavaju se u tekstilnoj industriji, dok žene kod kuće preuzimaju taj posao, te zarađuju barem se kućnom radinošću. Zdenka Lechner, koja je obrađivala trgovinu i mjere, govorila je o nekim rezultatima svog istraživanja. Aleksandra Muraj u svojoj je diskusiji problematizirala metodološku orijentaciju čitavog projekta. Zasnivajući svoje teze na vlastitom bavljenju naseljem, istakla je kako selo, iako predstavlja autarhičnu cjelinu, valja promatrati u korelaciji sa susjednim selima i s urbanim središtem (Zagrebom). Stoga je nužno proučavanje i praćenje povratnih veza. Kako bi se zapažanja znanstveno fundirala, pojave je potrebno pratiti u kontinuitetu, čak do sto godina unazad, a pitanje periodizacije (u prethodnim referatima uglavnom nejasno), koje se tom prilikom javlja, nezaobilazno je za uočavanje i objašnjavanje kulturne promjene. Naposljetku, A. Muraj se založila za prikaz dosadašnjih rezultata ovog istraživanja u obliku sinteze, no taj je prijedlog naišao na skepsu (uz sporadičnu podršku), zbog tradicionalne rezerviranosti etnologa da prezentiraju rezultate svojih istraživanja, ma kako dugoročno ona bila zamišljena. Značajan je prigovor, koji se mora uputiti takvom stavu, da se time etnologija kao znanost izo-

lira od onih ljudi čije živote istražuje, od društva i srodnih joj povijesnih zna- nosti s kojima bi se morala upotpunjavati, i potpuno sebi zatvara mogućnost utjecaja na društvene akcije koje bi imale neospornu praktičnu korist od nje- zinih rezultata.

Želimo li iskazati globalnu ocjenu izlaganja te tematske cjeline, nužno je uvažiti korisnost istraživanja uže okolice Zagreba. Ono će fiksirati stanje tradicijske kulture koja će u najskorije vrijeme nestati, sačuvati dio materijalne kulture od propasti i zaborava, te bogatom evidencijom poslužiti kao orijentaciona točka svim daljnjim istraživanjima kulturne transformacije. No, i uz veliko značenje koje ima takva deskripcija, moram ustanoviti da je veliki nedostatak većine prezentiranih radova nedostatnost teorijskog polazišta za daljnju interpretaciju dobivenih rezultata. Dok se nedvosmisleno ne formulira odgovor na pitanje što zapravo predstavlja »tradicijska kultura«, ne izradi jedinstvena periodiza- cija na temelju praćenja različitih elemenata kulture, svaka konstatacija o pro- mjenama kulture i njezinih elemenata ostat će na nivou truizama i zdravora- zumskog zapažanja, što je u prezentiranim referatima, na žalost, previše često.

Druga tematska cjelina započela je izlaganjem Dunje Rihtman-Auguštin »Etno- loška istraživanja u gradu: problemi i dileme«. U njemu je sadržan odlučan napor da se istraže sadašnje kontroverze u našoj etnologiji, ukaže na potrebu upoznavanja, kritike, ali i pozitivne valorizacije dosadašnjih vlastitih i tuđih teorija, kao poticaja za svako daljnje teorijsko i empirijsko istraživanje, te da se sustavno analiziraju mogućnosti etnološkog istraživanja u gradu.

»Suprotnost selo-grad tvori jednu od klasičnih dilema etnoloških, odnosno kulturno-antropoloških teorija. Ta se dilema javlja i u istraživanju«, smatra D. Rihtman-Auguštin, no zaključuje da suprotnost sela i grada nije za etnologiju tako bitna kao što se čini na prvi pogled, budući da pojedini kulturni procesi i kulturne pojave žive podjednako i u selu i u gradu. Bitno je pitanje »je li etno- logija još uvijek 'Bauernkunde' i znanost o kulturi nižih slojeva, dakle, u oba slučaja znanost o pojavama u društvenim segmentima, ili je etnologija znanost o kulturi: o pojavama i procesima u kulturi i u kulturama različitih etničkih grupa ali i različitih društvenih slojeva?«. Ukoliko prihvatimo posljednje, po- stavlja se pitanje može li kulturnohistorijska etnologija dostajati za takvo kom- pleksno istraživanje, kad znamo da je kulturnohistorijska etnologija do sada istraživala pretežno pojedinačne elemente kulture, pojave, ili proizvode kul- ture. Prema Granlundovoj ideji koju citira, autorica smatra da bismo takvo usmjerenje mogli nazvati »elementarnom etnologijom, za razliku od systemske etnologije koja ima za cilj studij sustava kulturnih i socijalnih sredina«.

Ocjenjujući cjelokupno dosadašnje postignuće naše kulturnohistorijske etnolo- gije, ističe kako su brojna istraživanja takvog tipa donijela svu etnološku građu kojom danas raspolazemo, i bez čijeg temeljitog poznavanja i kritike izvora nije moguće razvijati nijedno daljnje istraživanje, ma s kojih znanstvenih pozicija ono polazilo. No, to je također jedan od razloga potrebe kritike kulturnohisto- rijske etnologije. Danas se, naime, i u nas javljaju pravci u duhu vremena u kojem živimo, koji zahtijevaju proučavanje kulturnih pojava u kontekstu širih društvenokulturnih cjelina. Upravo su zato i prva istraživanja izvan okvira kulturnohistorijske etnologije bila istraživanje kulturne mijene, ali: »Najveća je mana mnogih suvremenih etnoloških istraživanja promjene, to što se zausta- vljaju na općim konstatacijama o promjeni.« [...] »Dio odgovornosti za ovakvu kritiku moguće je pripisati i činjenici da pojedini istraživači ostvaruju pojam

'tradicijska kultura' ili njime zamjenjuju kritizirani pojam 'narod' [...] pridajući sad tradicijskoj kulturi, ili čak 'tradicijom čovjeku' mnoga svojstva nekadašnjeg romantičnog 'naroda'.« D. Rihtman-Auguštin se stoga zalaže za definiranje pojma »tradicijska kultura«, budući da se tom sintagmom ne može obuhvatiti neko zauvijek čvrsto vremenski definirano stanje kulture, već je prije riječ o potrebi dogovora, konvencije o kulturi određenog doba (predindustrijskog, pretkapitalističkog), i određenog stanja komunikacija (prije djelovanja masovnih medija). Zadatak etnologije i njezinu društvenu relevanciju, autorica izražava u ovom stavu: »Istražujući pomno i detaljno ponekad neugledne elemente kulture, ali i njihovu funkciju i smisao, etnologija bi mogla i morala otkrivati čovjeku kulturne procese koje on sam proživljava ali ih nije svjestan.« Implikacija takvog shvaćanja na teorijskom nivou može se sažeti u pitanju kako pomiriti i udružiti atomistička shvaćanja kulture, s jedne, s razumijevanjem njihova društvenog značenja i funkcije, s poniranjem ne samo u momentalnu kulturnu promjenu, nego obuhvaćajući historiju kulturnih procesa, s druge strane. Onaj pomak koji suvremena etnologija, u odnosu na »staru«, mora učiniti, želi li opstati bilo u užoj povezanosti s povijesnim znanostima ili s društvenim znanostima, osvještavanje je mreže interakcija ljudskih komunikacija, ljudskih odnosa, ljudske kulture. Nakon raščlanjivanja tih teorijskih pitanja, čija je jasna artikulacija neophodna za daljnji razvoj naše etnologije (a njena je dosadašnja historija pokazala izrazitu nesklonost za teorijsku refleksiju), D. Rihtman-Auguštin je prešla na razmatranje mogućnosti etnološkog istraživanja grada. Jedan je od mogućih pristupa da se pri tom pođe putem seoskih migranata u grad (»traženje sela u gradu«), dok bi drugi bio prilaz gradu kao složenom kulturnom sustavu u kojem djeluje više centara difuzije kulture, u kojem aktivno djeluju mediji masovnih komunikacija, i u kojem živi neizmerno mnogo subkultura, kontrakultura, kultura grupa ljudi koji se međusobno poznaju, žive zajedno neki dio svog života pa razvijaju za vrijeme toga druženja zajedničke poglede na svijet, zajedničke norme i vrednote, ponašanje, zajedničke običaje i folklorne izraze, odnosno zajednički životni stil. Priklanjajući se toj drugoj mogućnosti, autorica smatra da bi u takvom istraživanju došle do izražaja i sve odlike tradicionalnog etnološkog istraživanja: etnološka metodika terenskog rada, i proučavanje klasičnih etnoloških tema. Neke se od tih tema neće moći istraživati, jer su bilo nestale (npr., pojedine rukotvorske vještine), ili su prešle u oblast društvene regulacije, ali i preostale teme pružaju plodne mogućnosti. Istraživanje prostora, stana, mada se ne čini zahvalnom temom dok još uvijek imamo ostatke narodnog graditeljstva, u nečemu je već zakasnilo. »Kako je, npr., stanovala radnička obitelj u Zagrebu ili nekom drugom našem gradu između dva rata ili neposredno nakon rata? Kakav je inventar posjedovala? Koliko se uklapala u gradsku-gradansku sliku stana, a koliko je imala veze sa seljačkom? U čemu se ogledalo njeno siromaštvo i kakve su razlike prema današnjem inventaru, ali ne samo inventaru nego u načinu života i pogleda na svijet koji se krije u komunikacijskim šiframa toga inventara i njegova razmještaja?«

Autorica ističe vrlo praktičnu svrhu takvog istraživanja s obzirom na istraživanje radničkog pokreta i radničke kulture. Etnologija je ona znanost koja može istražiti i te činjenice, budući da posjeduje svijest o tome »da u tim sitnim stvarima djeluju velika pravila kulturnih procesa, jednako kao i u velikim kulturnim kretanjima koja prate različite ugledne institucije«. Daljnje velike teme etnološkog istraživanja grada bile bi istraživanje običaja, obitelji i obiteljskih

odnosa, te folkloru u gradu. Autorica smatra da suvremeno istraživanje grada mora biti usko povezano s istraživanjem folklornog stvaralaštva. Naime, iskustvo istraživačkog projekta »Interakcije folklornih tradicija i suvremene kulture«, koji još od 1972. godine vodi Zavod za istraživanje folkloru u Zagrebu, potvrdilo je hipotezu folklorista Rogera Abrahamsa da će se svaka ljudska grupa, koja ima svoju specifičnu kulturu, kad-tad oglasiti folklornim stvaralaštvom. Istraživanje materijalne i socijalne kulture neophodno je povezati s istraživanjem folklornih izraza i tvorevina, upravo ako kulturu vežemo uz čovjeka, ako istražujemo kako kultura izražava ljudske vrednote i kako elementi kulture ne žive sami za sebe nego uvijek sadrže određene ljudske poruke — a te su poruke kultura, zaključuje D. Rihtman-Auguštin. Na kraju prikaza ovog referata (čiji je opseg u skladu s njegovim značenjem za čitav skup), koji je ujedno i teorijski okvir za tri naredna izlaganja, citirat ću jedan od završnih stavova: »U svijetu koji inzistira na racionalnosti — u kulturi male grupe nerijetko dolazi do otklona — do ponašanja koje nije zarobljeno racionalizmom, do vjerovanja koje premašuje stroge granice racionalnoga. A to mogu razumjeti samo etnologija i folkloristika.«²

Maja Bošković-Stulli prikazala je istraživanje »Poslovice u *Vjesniku*«. Prateći podnaslove u *Vjesniku* od 1974. do 1978, autorica je nastojala slijediti putove transformacije toga folklornog izraza, koji se, kad je riječ o poslovice, nalazi na prilično neodređenoj granici pismenog i usmenog. Značenje je poslovice pratila u svakom pojedinačnom kontekstu, i uočila da tradicionalni uzorak poslovice dobiva moderne konotacije. Nonšalancija prema tradicionalnom značenju (koje je, pretpostavlja se, poznato čitaocu) dolazi do izražaja u stilskim i sintaktičkim promjenama. Tako se novinari distanciraju od tradicionalnih uzoraka, ali ipak za njima rado posišu. Promatrajući odnos poslovice s kontekstom u kome se javlja, autorica je našla najviše poslovice u kritičkim tekstovima o problemima iz društvenog života. Interpretirajući taj podatak, ona uzima u obzir da takvih tekstova ima najviše. No, ono što novinara privlači da se posluži poslovicama jest činjenica da one služe kao autoriteti konzerviranog iskustva, da se u njima sastaju pouka i pravilo, ono što jest i što bi trebalo biti. Poslovica služi kao kritički komentar, ne kao pravilo. Sami novinari koji su se poslužili poslovicom dijelom su iz seoske sredine, a dijelom iz gradske, no koketiraju s »narodskim stilom«. Interakcija folklornog i suvremenog u ovom se slučaju otkriva odstupanjem od tradicionalnog značenja poslovice te, iako se njen autoritet poštuje (već samim njenim navođenjem), u ironiji se iskazuje i distanca spram tradicionalnog.

Zorica Rajković obradila je »Dječji folklor u Zagrebu«, a svoj je rad označila kao svjedočanstvo o životu kraj nas, prije nego sistematskim istraživanjem. Odredivši folklorne sadržaje kao one koje pojedinci nigdje ne uče, nego ih preuzimaju u međusobnim kontaktima, te ih zajedno stvaraju, kombiniraju i aktualiziraju, autorica se posvetila istraživanju onih formi koje djeca ne uče ni u vlastitom domu, ni u školama ili dječjim ustanovama. Repertoar koji je obra-

² No, smatram da ne bismo smjeli predvidjeti ni ona strujanja u sociologiji čije je polazište još prije dvadesetak godina formulirao C. Wright Mills (*The Sociological Imagination*, Penguin Books, 1970) žestoko osporavajući eksplanatornu moć glomaznih »superteorija«, i definirao sociološku imaginaciju kao onu duhovnu kvalitetu koja će omogućiti razumijevanje najličnijih stvarnosti života pojedinaca u njihovom međudjelovanju.

dila potvrdila je na širem prostoru i u duljem vremenskom trajanju. Dok su osnovni oblici isti, varijacije, uglavnom jezične, lokalne su. Nisu potvrđene značajne razlike u porijeklu djece (u odnosu na društveni položaj roditelja) i lokalnoj pripadnosti, no uočene su razlike po spolu. Razlike u društvenom statusu primjetljive su u igrama imaginacije (npr., igranje mame i tate) gdje djeca igraju uloge koje vide u neposrednoj okolini. Istraživanje Z. Rajković otkrilo je dvije vrste materijala: jedna je skupina omogućila povlačenje paralela s našom folklornom tradicijom, dok je druga paralelna sa širim evropskim kontekstom.

»Istraživanje likovne kulture na Peščenici«, povjesničarke umjetnosti Vedrane Kršinić, nastavilo se na tu teorijsko-istraživačku orijentaciju. U njemu je pojam likovne kulture široko zahvaćen, i obuhvaćao je probleme stvaranja, recepcije i zadovoljavanja likovnih potreba ljudi. Autorica je istraživala »divlju« stambenu izgradnju naselja Kozari Bok, amatersku likovnu kulturu, te kreativnu i receptivnu likovnu kulturu stanovnika jednog nebodera. Izvještavajući upravo o rezultatima posljednjeg dijela istraživanja, V. Kršinić je izuzetno perceptivno ukazala na konkretne metodološke probleme terenskog istraživanja u gradu.

Mojca Ravnik, etnolog iz Ljubljane, u svom je referatu »Problemi etnološkoga preučavanja v mestu na primeru raziskave ljubljanskega delavskega predmestja« govorila o iskustvima i rezultatima etnološkog istraživanja u gradu. Primjenjujući novi pristup, ono je u Sloveniji dalo neosporne rezultate koji su već publicirani u obliku monografija.

Todor Gruev (Osijek) podnio je referat »Periferna arhitektura u nekim urbanim cjelinama u Slavoniji — zapažanja s terenskog rada« u kojem je ukazao na razvijanje »industrijske stambene konfekcije« na mjestu dosadašnje tradicijske arhitekture. Govoreći o »širofreničnosti u kontinuitetu jedne kulture«, upozorio je na nedostatnost zakona o zaštiti spomenika kulture i na probleme etnologa koji djeluju u službi zaštite.

Iz žive i poticajne diskusije, koja je uslijedila, izdvojit ćemo neka istupanja. M. Bošković-Stulli govorila je što se sve može istraživati u gradu s obzirom na tradiciju. Osim doseljenika, pregleda svih kulturnih pojava, moguće je i sam grad promatrati kao tradicijsku sredinu. Valjanost takvog polazišta potvrdila su i neka starija istraživanja. Tako je, npr., već Strouhal proučavao usmenu književnost u gradu, poznata je čehoslovačka studija koja je pratila generacije stanovnika jedne velike gradske najamne kuće, postoje i historijski podaci o tome da su se dugo vremena na Markovu trgu u Zagrebu palili ivanjski kresovi, o zagrebačkim sajmovima, i sl. Z. Rajković pokušala je odgovoriti na pitanje zašto se etnolozi libe istraživati grad. Na selu, naime, etnolog smatra da je sa sigurnošću odredio prostor i populaciju, dok je grad heterogeno područje s obzirom na veliki broj kriterija diferencijacije. Istražujući dječje igre, taj je problem zaobidjen, budući da je igra društveno ponašanje čiji je jedini uvjet participacije prihvaćanje pravila. Komentirajući istraživanje V. Kršinić, istakla je kako je i u njemu potvrđena činjenica da su ljudi određeni svojim porijeklom, te da bez njegovog utvrđivanja rezultati ne bi bili relevantni. No, pri istraživanju grada ne bi se smjelo smetnuti s uma da ljude treba pitati o njihovim željama. Naime, na selu se javlja tradicija kao mehanizam društvene kontrole i regulativ ličnih preferencija, dok se u novoj situaciji pomalja proturječna mogućnost izbora (pojedinaac je ograničen nizom »datosti« — npr., unificirana

stambena izgradnja, urbanistička rješenja, i sl., dok nepostojanje opće prihvaćenih modela često znači lutanje i gubljenje).

Diskusija Ilde Vidović (Split) odnosila se na probleme koje će terenski rad u gradu, po njenom mišljenju, neizbježno donijeti. Već i najnovija iskustva s kazivačima na selu pokazuju određene prepreke (podozrivost prema etnologima, propisi o društvenoj samozaštiti), mada želja za komunikacijom postoji (kazivači etnologima postavljaju pitanja o životu u gradu), a u istraživanju grada, zbog različitog tempa i organizacije života, ljudi neće željeti odvojiti dio svog vremena za suradnju. U povodu toga nužno se moram vratiti zamjerci o zatvorenosti etnologije i nepostojanju njezine šire društvene relevancije i primjenjivosti. Protuargument takvoj skepsi može se postaviti u pitanju: što kazivači dobivaju kao uzvrat za svoje izgubljeno vrijeme? Poznata je bogata literatura o tzv. akcijskim istraživanjima u etnologiji, koja problematizira moguće stupnjeve identifikacije istraživačkih ciljeva s interesima ispitivanih populacija, no i ne ulazeći u to smatram da će ti problemi postojati sve dok se ne stvori svijest (a prije nje i stvarna podloga) o tome da je etnologija društveno angažirana znanost koja može i želi posredovati između interesa »kazivača« i šire društvene zajednice u specifičnim problemima, što se javljaju u situaciji interakcija različitih kulturnih tradicija i njihovih prelaznih oblika. U taj sklop ulaze i problemi zaštite spomenika kulture i njihovih službi. Mnogi etnolozi nedomišljeno idealiziraju tradiciju, i govoreći o njoj navode samo lijepe primjere i uzore, a prešućuju one koji bi mogli djelovati porazno (npr., zagorska kuća u kojoj su etnolozi još nedavno potvrdili »kohabitaciju« ljudi i blaga), istakla je u svojoj diskusiji Z. Rajković. Stoga je neopravdano shvaćanje prema kojemu bi etnolozi, kao poznavaoци (i često obožavatelji) »autentične« tradicije bili pozvani da propisuju ljudima kako da modifiraju tradicionalni ukus.

Diskusija nije donijela definitivne zaključke o problemima koje je načela, no samo njihovo postavljanje i osvještavanje značajan je korak naprijed. Umjesto zaključka, navest ću stav iz diskusije D. Rihtman-Auguštin u kojemu naglašava da se etnologija ne smije vezivati za jedan segment društva i umrijeti zajedno s njim. Etnološko istraživanje u gradu razbit će predrasudu o tome da je predmet etnologije »onaj drugi«, kad smo to zapravo svi mi, jer je većina današnjeg gradskog stanovništva tek jedno do tri koljena udaljena od svog ruralnog zavičaja. U suvremenoj etnologiji popularna tema o »unošenju« zavičaja treba stoga biti nadopunjena shvaćanjem i istraživanjem stvaranja čovjekova novog zavičaja.

Lydia Sklevicky